

ÜKSKI SAAR POLE SAAR

BIBLIOTHECA CONTROVERSIARUM

SARJA KOLLEGIUM

Tiina Kirss (Tallinna Ülikool)

Hasso Krull (Tallinna Ülikool)

Rein Raud (Tallinna Ülikool, Helsingi Ülikool)

Marek Tamm (Tallinna Ülikool)

Mardi Valgemäe (New Yorgi Linnaülikool)

Tallinna Ülikool

Carlo Ginzburg

ÜKSKI SAAR POLE SAAR

NELI PILGUHEITU INGLISE KIRJANDUSELE
GLOBAALSEST VAATENURGAST

Inglise keelest tõlkinud Aet Varik

Tallinna Ülikooli Kirjastus
Tallinn 2014

Bibliotheca CONTROVERSIARUM

Bibliotheca Controversiarum

Carlo Ginzburg

Ükski saar pole saar: Neli pilguheitu
inglise kirjandusele globaalsest vaatenurgast

Originaal:

Carlo Ginzburg

No Island Is an Island: Four Glances
at English Literature in a World Perspective

Raamatu väljaandmist on toetanud Eesti Kultuurkapital

Toimetanud Kaia Sisask

Kujundanud ja küljendanud Sirje Ratso

Sarja makett: Rakett

Copyright © Columbia University Press, 2000

Autoriõigus (tõlge): Aet Varik, 2014

Autoriõigus (intervjuu): Marek Tamm, 2014

Autoriõigus: Tallinna Ülikooli Kirjastus, 2014

ISSN 1736-9398

ISBN 978-9985-58-784-3

TLÜ Kirjastus

Narva mnt 25

10120 Tallinn

www.tlupress.com

Trükk: Pakett

Vittorio Foa'le

SISUKORD

Illustratsioonid	9
Tänuavaldus	11
Sissejuhatus.	13
1. ptk. Vana maailm ja uus – vaade eikusagilt.	19
2. ptk. Iesus ja teisesus. Inglise identiteedi loomine Elizabeth I ajal.	49
3. ptk. Algupära otsingul. „Tristram Shandyt” üle lugedes.	77
4. ptk. Tusitala ja tema poola lugeja	109
Märkused.	137
Juhused, juhtumid ja kummastus. Intervjuu Carlo Ginzburgiga (Küsitlenud Marek Tamm)	169
Nimeloend	193

ILLUSTRATSIOONID

- Ill. 1.1 „Utopia” 1516. aastal Leuvenis ilmunud
väljaande tiitellehe tagakül, millel on
Utopia saare visandlik kaart pealkirjaga
„Utopiae Insulae Figura” 23
- Ill. 1.2 Utopia tähestik ja utoopiakeelne luuletus
ning selle tõlge ladina keelde 25
- Ill. 1.3 Petrus Christus, Kartuuslase portree.
U. 1446. Metropolitan Museum of Art,
New York 29
- Ill. 1.4 Leonhard Reynmann, „Practica” (1524)
frontispiss (vlj-st: C. Ginzburg, Il nicodemismo:
Simulazione e dissimulazione religiosa
nell’Europa del ’500 [Torino 1970]) 43
- Ill. 1.5 Holbein, „Saadikud”. Rahvusgalerii, London ... 47
- Ill. 3.1 L. Sterne, „The Life and Opinions of Tristram
Shandy” (The Works. London 1779),
2. kd., lk. 116. 78
- Ill. 3.2 L. Sterne, „The Life and Opinions of
Tristram Shandy” (The Works.
London 1779), 2. kd., lk. 117 79
- Ill. 3.3 Lehekülg Bayle’i „Sõnaraamatust”. 89
- Ill. 3.4 Lehekülg Nicholas de Lyra teosest „Postilla”... 90
- Ill. 3.5 Lehekülg teosest „Digestum vetus” 91

- III. 3.6 L. Sterne, „The Life and Opinions of Tristram Shandy” (The Works. London 1779), 2. kd., lk. 114 96
- III. 3.7 L. Sterne, „The Life and Opinions of Tristram Shandy” (The Works. London 1779), 2. kd., lk. 266 97
- III. 3.8 L. Sterne, „The Life and Opinions of Tristram Shandy” (The Works. London 1779), 2. kd., lk. 234 99
- III. 4.1 Lehekülg H. de Balzaci teosest „La Peau de chagrin” 117

TÄNUAVALDUS

Neli siinset esseed esitasin ma kõigepealt New Yorgi Itaalia Akadeemiale 1998. aasta veebruaris ja märtsis. Võimaluse eest veeta kaks võrratut kuud Casa Italiana's tahaksin tänada selle asutuse direktorit Richard Brillianti.

Selles väheldases raamatus käsitletavat teemad olid veidi teisel kujul aineks ka Clarki loengutel, mis ma pidasin Cambridge'is 1998. aasta jaanuaris. Olen tänulik Amartya Senile ja Emma Rothschildile nende südamliku külalislahkuse eest Trinity kolledžis.

Paljud inimesed on mind mitmel moel aidanud nii Cambridge'is kui ka New Yorgis. Võimatu on neid kõiki üles lugeda. Nimetan vaid üht, Franco Morettit, kellega ma pikkadel jalutuskäikudel ja hilisõhtustel kõnelustel jätkasin dialoogi, mis on kestnud juba palju aastaid.

Olen väga tänulik oma sõbrale John Tedeschile, kes tõlkis inglise keelde mu sissejuhatuse, tänan Sam Gilbertit põhjaliku stilistilise läbivaatamise ja Sarah St. Onge'i ülimalt asjatundliku toimetamise eest, mis minu tekstile suuresti kasuks tuli.

SISSEJUHATUS

Neid nelja esseed, mis pakuvad saareülest vaadet inglise kirjandusele, seob ühine teema: nii tõeline kui ka kujutletav saar, mille toob silme ette raamatu pealkiri. Ent raamatu ühtsus ei ole üksnes (ja võib-olla isegi mitte ennekõike) temaatilist laadi. Olen nii oma uurimistöös kui ka selle esitamisviisides lasknud end juhtida samalaadsest ülesehituslikust põhimõttest, kuigi mõnd selle omadust oskan ma määratleda alles tagasivaates.

Alguse sai niisugune töö alati mõnest hoopis teise uurimuse ääremail sündinud avastusest. Juhus ja mitte sihipärane uudishimu aitas mul leida Vasco de Quiroga vastukajasid Thomas More'i „Utoopiale” või Samuel Danieli traktaati „Riimi kaitseks”, ja nii edasi. Igal niisugusel puhul valdas mind äkitselt tunne, et olen sattunud millelegi – võib-olla koguni millelegi tähtsale; samal ajal tajusin teravalt omaenese teadmatust. Mõnikord nägin silme ees välgatamas vastust: näiteks märkasin ma „Tristram Shandy” ja Bayle'i „Sõnaraamatu” morfoloogilisi ühisjooni. Aga misugune oli küsimus? Ainult uurimistöö abiga suutsin sellele lõpuks kuju anda. Ma ei tea, kas ka teiste jaoks on tava-pärane alustada vaimutööd lõpust, lahendusest, et siis vähikäigul algusesse jõuda. Mul on jäänud mulje, et minu puhul on see kalduvus aja jooksul üha selgemini väljendunud, ja seda nii objektiivsetel kui ka subjektiivsetel põhjustel.

Lubage mul alustada esimesena mainitust, piiridest, mille seab essee, kirjandusžanr, millele mina viimasel aastakümnel olen peaaegu eranditult pühendunud. Teoses „Essee kui vorm” kirjutab Adorno: „Essee jõuab tõeni edasi liikudes ... selle ideedele heidab valgust *terminus ad quem*, mis on essee enese eest varjatud, ja mitte ilmselge *terminus a quo*.”¹

Siin ja mujalgi rõhutab Adorno esseele kui žanrile omast mittededuktiivset elementi. Essee lugejale on lõpptulemused, enamasti käänulise kulgemise *terminus ad quem*, iseenesestki mõista tundmatud, sellest ka üllatus, mis on kaaslaseks selle kirjandusvormi kõige paremate näidete lugemisel. Kirjutajale ent on lõppsiht teada, tihti juba enne seda, kui ta kirjutamist alustab. Oletada, et see võib teada olla juba koguni enne uurimistöö alustamist, tähendaks oluliselt suurendada võimalusi, mida pakuvad essee vormilised parameetrid. Just nimelt seda olen ka mina enda meelest teinud, isegi kui see pole sündinud kavatsuslikult.

Agas on need siis tõesti esseed, mida ma siin lugemiseks pakun? Igaüks, kes on tuttav ennekõike ingliskeelse esseetraditsiooniga, mille alusepanijateks olid Addison ja Lamb – lihvitud ja kosmopoliitse, elegantselt sundimatu vestlusega teemadel, mis tegelikult on tihtipeale üksnes ettekäänded –, keeldub esseedeks nimetamast lehekülgi, kus leidub nii vähe lusti, ent küllaga kaalukaid õpetatud tähelepanekuid. See-eest neid, kes mõistavad esseed kui žanri, mis kulgeb Montaigne’ist Diderot’ni ja jätkub samas vaimus, kommentaarid ei hirmuta. Õpetatus on tooniandev